

Effectiveness of social adjustment training program on perceived competence, academic enthusiasm and sense of school belonging in boy students

Hassan Shafiei¹ | Mohammad Saleh Rostami²

1. **Corresponding Author**, Assistant Professor, Department of Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran. **E-mail:** h_shafiee@pnu.ac.ir
2. M.A. of Educational Psychology, Department of Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran. **E-mail:** m.rostami0574@gmail.com

Article Info	Abstract
<p>Article Type: Research Article</p> <p>Received Date: 08 March 2022</p> <p>Received in Revised From: 11 August 2022</p> <p>Accepted Date: 24 December 2022</p> <p>Published Online: 01 March 2023</p> <p>Keywords: Social Adjustment Program, Perceived Competence, Academic Enthusiasm, Sense of School Belonging</p>	<p>The aim of this study was to investigate the effectiveness of social adjustment training program on perceived competence, academic enthusiasm and sense of school belonging in boy students. The research method was semi-experimental with pretest-posttest design with control group. The statistical population consisted of all boys' secondary high school students in the academic year of 2020-2021 in the city of Saqqez (N = 2300) and 30 people were selected through the convenience sampling method and randomly divided into experimental (n=15) and control (n=15) groups. For gathering data the questionnaires of perceived competence (Harter, 1982) academic enthusiasm (Fredericks, Blumenfield and Paris, 2004) and sense of school belonging (Barry, Batey and Watt, 2005) were used. The students of the experimental group underwent 10 sessions of 90 minutes for 5 consecutive weeks (2 sessions per week) of social adjustment training program (Najari, Jaidi, Moradi and Karimi, 2017) and the control group did not receive any intervention. Data were analyzed using multivariate analysis of covariance. The results of this study showed that social adjustment training program had a significant effect on increasing the perceived competence ($p=0.048$), academic enthusiasm ($p=0.049$) and the sense of school belonging ($p=0.040$) in boy students. Overall, the results showed the effectiveness of the social adjustment training program as an effective method for increasing perceived competence, academic enthusiasm and the sense of school belonging in boy students. It is suggested that this program be used by custodians of education and educational institutions to design preventive educational programs and improve educational achievements.</p>

Cite this article: Shafiei, H., & Rostami, M.S. (2023). Effectiveness of social adjustment training program on perceived competence, academic enthusiasm and sense of school belonging in boy students. *Journal of Educational Psychology Studies*, 19(48), 115-131.

DOI: 10.22111/JEPS.2023.7421

© The Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

اثربخشی برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی بر ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان پسر

حسن شفیعی^۱ | محمد صالح رستمی^۲

۱. نویسنده مسئول، استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. h_shafiee@pnu.ac.ir
 ۲. کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. m.rostami0574@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۱۷</p> <p>تاریخ ویرایش: ۱۴۰۱/۰۵/۲۰</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۰۳</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۲/۱۰</p> <p>واژگان کلیدی: برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی، ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی، احساس تعلق به مدرسه</p>	<p>پژوهش حاضر باهدف تعیین اثربخشی برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی بر ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان پسر انجام شد. روش پژوهش نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه شهر سقز که تعداد آن‌ها براساس اعلام نظر آموزش و پرورش (۲۳۰۰) $(N=)$ در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ بودند که از طریق روش نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۳۰ نفر انتخاب گردید و به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و گواه (۱۵ نفر) قرار گرفتند. ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش پرسشنامه‌های ادراک شایستگی (هارتر، ۱۹۸۲) اشتیاق تحصیلی (فردریکز، بلومفیلد و پاریس، ۲۰۰۴) و احساس تعلق به مدرسه (بری، بتی و وات، ۲۰۰۵) بودند. دانش‌آموزان گروه آزمایش ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای و به مدت ۵ هفته متوالی (هر هفته ۲ جلسه) تحت آموزش برنامه سازگاری اجتماعی (نجاری، جدیدی، مرادی و کریمی، ۱۳۹۷) قرار گرفتند و گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. داده‌های بدست آمده با استفاده از روش تحلیل کوواریانس چندمتغیری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که آموزش برنامه سازگاری اجتماعی تأثیر معناداری برافزایش ادراک شایستگی ($p=0/048$)، اشتیاق تحصیلی ($p=0/049$) و احساس تعلق به مدرسه ($p=0/040$) در دانش‌آموزان پسر دارد. در مجموع نتایج حاکی از اثربخش بودن برنامه سازگاری اجتماعی به‌عنوان یک روش مؤثر در افزایش ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان پسر بود. لذا پیشنهاد می‌شود که این برنامه توسط متولیان آموزش و پرورش و نهادهای تربیتی جهت طراحی برنامه‌های آموزشی پیشگیرانه و بهبود دستاوردهای آموزشی مورد استفاده قرار بگیرد.</p>

استناد به این مقاله: شفیعی، حسن و رستمی، محمد صالح. (۱۴۰۱). اثربخشی برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی بر ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان پسر. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۹(۴۸)، ۱۱۵-۱۳۱.

DOI: 10.22111/JEPS.2023.7421

مقدمه

ورود دانش‌آموزان از دوره اول متوسطه به دوره دوم متوسطه خود مشکلاتی را در زمینه سازگاری به وجود می‌آورد که گاهی اوقات این میزان در پایه دهم در مقایسه با پایه‌های بالاتر بیشتر است (خرمایی، اکبری، صبری و نیرومند، ۱۳۹۷). یکی از مسائلی که در کارکرد نظام آموزشی و وضعیت سلامت روان دانش‌آموزان نقش مهمی دارد، ادراک شایستگی^۱ است. ادراک شایستگی قضاوت کلی فرد و ارزش‌گذاری درباره خود است و به فرایند آگاهی فرد از ویژگی‌های شخصی، نوع روابط با دیگران و نظرش نسبت به ظرفیت و توانایی‌های او اشاره دارد (بشکار، نیک‌منش و کهرآزنی، ۱۴۰۰). ادراک شایستگی را می‌توان به‌عنوان محرکی چندبعدی توصیف نمود که افراد را در حوزه‌های فیزیکی، اجتماعی و شناختی هدایت می‌کند، براساس این دیدگاه ادراک شایستگی و لذت درونی که از موفقیت به دست می‌آید منجر به افزایش تلاش برای موفقیت می‌شود درحالی‌که ادراک عدم شایستگی و نارضایتی منجر به اضطراب و کاهش تلاش برای موفقیت می‌گردد (نلسون، سیگنورلا و بوتی^۲، ۲۰۱۶). شواهد موجود حاکی از آن است که تعامل با همسالان می‌تواند به‌عنوان عاملی بااهمیت در شبکه روابط اجتماعی فرد تلقی گردد اما در شکل‌گیری ادراکات نسبت به شایستگی و ارزشمندی خود، عوامل دیگر این شبکه از جمله روابط با والدین و سایر اعضا، تجارب قبلی و کنونی شخص نیز حائز اهمیت است (صفار حمیدی، ۱۳۹۵). ادراک شایستگی که از مؤلفه و مفاهیم اصلی خودپنداشت به شمار می‌آید، نقش برجسته و مرتبط با پیشرفت تحصیلی و انگیزش درونی دارد (سربی، بقائی پور، نصیری زاده و کهدویی، ۱۳۹۶). نتایج پژوهش‌های مختلف بیانگر اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی و مهارت‌های اجتماعی بر افزایش ادراک شایستگی دانش‌آموزان است (نایینی، ارشدی و حاتمی زاده، ۲۰۱۳؛ نیک منش، کاظمی و زارع نژاد، ۱۳۹۶).

یکی دیگر از متغیرهای پژوهش که می‌تواند با سازگاری دانش‌آموزان در ارتباط باشد، اشتیاق تحصیلی^۳ است. اشتیاق تحصیلی به میزان انرژی که یک یادگیرنده برای انجام کارهای تحصیلی خود، صرف می‌کند و نیز به میزان اثربخشی و کارایی حاصل شده، اطلاق می‌شود (سرانو، مورگو و آندرو^۴، ۲۰۲۲). اشتیاق تحصیلی معمولاً به‌عنوان ساختار انگیزشی به‌کاربرده می‌شود که منعکس‌کننده تعهد یادگیرنده در خصوص تحصیل است (درستکار مقدم، درتاج و فرخی، ۱۴۰۰). پیوند رفتارهای دانش‌آموز و شرایط محیطی مدرسه سبب ایجاد اشتیاق در افراد و موفقیت آن‌ها می‌شود (والکر و پیرس^۵، ۲۰۱۴). اشتیاق تحصیلی بیانگر ورود فعال فرد در یک تکلیف یا فعالیت است. این سازه از سه جزء تشکیل می‌شود. جزء رفتاری که شامل متغیرهایی مانند رفتار مثبت، تلاش و مشارکت است. جزء شناختی که شامل متغیرهایی مانند خودتنظیمی، اهداف یادگیری، سرمایه‌گذاری در یادگیری و جزء عاطفی یا هیجانی که شامل متغیرهایی مانند علاقه، تعلق و نگرش مثبت درباره یادگیری است (آلراشیدی، فن و نقوع^۶، ۲۰۱۶). پژوهش ملاحسینی، نادى و سجادیان (۱۴۰۱) نشان

1. perceived Competence
2. Nelson, Signorella, & Botti
3. academic enthusiasm
4. Serrano, Murgui, & Andreu
5. Walker, & Piers
6. Alrashidi, Phan, & Ngu

داد که آموزش رفتارهای اجتماعی مطلوب تحصیلی بر اشتیاق و پایستگی تحصیلی دانش‌آموزان تأثیرگذار است. یکی از عوامل موفقیت در مدرسه احساس تعلق به مدرسه^۱ و فضای آموزشی است. احساس تعلق به مدرسه به‌عنوان کیفیت ارتباط و احساس همبستگی دانش‌آموزان با همکلاسی‌ها و معلمان و به‌عنوان یک حالت روان‌شناختی که در آن دانش‌آموزان احساس می‌کنند خود و دیگر دانش‌آموزان مورد مراقبت و حمایت از طرف مدرسه هستند، تعریف شده است (پیری، شاهی و برقی، ۱۳۹۸؛ فاروقی، پورشالچی، اسمخانی اکبری نژاد، ۱۳۹۹). احساس تعلق به مدرسه که دارای سطوح مختلف شناختی و اجتماعی است، عاملی مهم برای دانش‌آموزان به شمار می‌آید (الن، کرن، وال - بردریک، هاتی و واترز^۲، ۲۰۱۸؛ لیو، کارنی، کیم، هازلر و گو^۳، ۲۰۲۰). ارسلان، آلن و رایان^۴ (۲۰۲۰) معتقدند احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان با سلامت روان و بهزیستی، همبستگی مثبت و معنی‌داری دارد. سیکریکسی و ارزن^۵ (۲۰۲۰) در پژوهش خود نشان دادند که احساس تعلق به مدرسه با رضایت از زندگی همبستگی مثبت و با اهمالکاری تحصیلی همبستگی منفی و معنی‌دار دارد. نتایج پژوهش واحدی، فتحی آذر، ادیب و امرایی (۱۴۰۰) بیانگر اثربخشی آموزش روابط اجتماعی و برنامه درسی پنهان برافزایش احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان است. حسین‌آبادی و ناستی زایی (۱۴۰۱) در پژوهشی نشان دادند که آموزش مهارت‌های ارتباطی بین فردی بر امید به تحصیل و احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان تأثیرگذار است. در سال‌های اخیر سازگاری اجتماعی^۶ به‌عنوان عاملی کلیدی و مؤثر در سلامت روان نوجوانان، مورد توجه بسیاری از کارشناسان قرار گرفته است (عنایتی شبکلائی، ۱۴۰۰) زیرا اعتقاد بر این است که در دوره نوجوانی، سازگاری اجتماعی نوجوانان دستخوش تغییرات عاطفی، جسمانی، روانی است و هنوز به‌صورت کامل رشد و نمو نیافته است؛ بر همین اساس ممکن است تأخیر در ابعاد مختلف بلوغ به دنبال خود مشکلاتی قابل توجه در روابط بین فردی نوجوانان و چالش‌های اجتماعی آنان به وجود آورد (انجمنی و زادیونس، ۱۳۹۵). سازگاری اجتماعی به‌عنوان توانایی افراد برای تشکیل و حفظ روابط میان فردی مثبت و سازنده تعریف شده است (داچنس و راتل^۷، ۲۰۲۰) و از مهم‌ترین شاخص‌های رشد اجتماعی و سلامت روان است (دوروماکو-دیم^۸، ۲۰۱۹). ضعف روابط اجتماعی که در نتیجه سازگاری اجتماعی نامطلوب رخ می‌دهد، می‌تواند روی انگیزه و سلامت روان فرد تأثیر منفی بگذارد (عیسی‌زاده، حیدری، آقاجانبکلو و صفاری نیا، ۱۳۹۸). سازگاری اجتماعی در واقع تأثیری مستقیم بر سلامت روان دارد (نمازی و سهرابی، ۱۳۹۷) و گاهی افراد با سازگاری اجتماعی پایین در معرض خطر و آسیب‌های جدی از طرف گروه‌های همسالان هستند (رومرو فلیکس^۹ و همکاران، ۲۰۲۲). انسان به‌عنوان موجودی اجتماعی همواره در پی برقراری ارتباط با دیگران بوده است؛ تا به‌این ترتیب

1. sense of school belonging
2. Allen, Kern, Vella-Brodrick, Hattie, & Waters
3. Liu, Carney, Kim, Hazler, & Guo
4. Arslan, Allen, & Ryan
5. Çıkrıkçı, & Erzen
6. social adjustment
7. Duchesne, & Ratelle
8. Duruamaku-Dim
9. Romera Félix

به سازگاری با محیط فایق شود. سازگاری به معنای توانایی فرد برای تطابق با محیط اطراف تعریف می‌شود. در حقیقت سازگاری اجتماعی فرآیندی است که امکان درک و پیش‌بینی رفتار دیگران و همدلی را به فرد می‌دهد (فارسی‌جانی، بشارت و مقدم‌زاده، ۱۴۰۱) و دارای ابعاد مختلفی از جمله، اجتماعی، خانوادگی، عاطفی، بهداشتی، تحصیلی و غیره است و همه‌ی ابعاد مختلف سازگاری نقش مؤثری در پیشرفت دانش‌آموزان می‌تواند بر عهده داشته باشد (آگباریا^۱، ۲۰۲۰؛ باجم و کاسی^۲، ۲۰۱۸؛ لیران و میلر^۳، ۲۰۱۹). کریمی و قصابی (۱۴۰۱) در مطالعه‌ی خود دریافتند که برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی بر دلدگی تحصیلی و درگیری تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه مؤثر است. همچنین نجاری، خضرنژاد، خضرنژاد و قادر دوست (۱۴۰۰) نشان دادند که بعد از مداخله برنامه‌ی آموزشی سازگاری اجتماعی، اثر آن بر رفتارهای خودشکن تحصیلی دانش‌آموزان پسر معنادار بود. نجاری، جدیدی، مرادی و کریمی (۱۳۹۷) در مطالعه‌ی خود نشان دادند که برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی بر میزان قلدری دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه مؤثر است و برنامه‌ی سازگاری اجتماعی به‌عنوان مداخله‌ای مؤثر باعث کاهش میزان قلدری در دانش‌آموزان پسر شده است. همچنین نتایج مطالعات دیگری که در خصوص اثربخشی آموزش سازگاری اجتماعی صورت گرفته بیانگر تأثیر آن بر کاهش افسردگی و ارتقاء تاب‌آوری سربازان وظیفه (مام قادری، خضرنژاد، شریف‌زاده و ساتوری، ۱۳۹۹) افزایش سرزندگی تحصیلی، هویت تحصیلی و انعطاف‌پذیری شناختی (احمدپور، آرمند و نجاری، ۱۳۹۹) کاهش مشکلات رفتاری (دنالت و دری^۴، ۲۰۱۴؛ پریس و ملور^۵، ۲۰۰۹؛ کویدباخ و هانسن^۶، ۲۰۰۹؛ لویز، سالوی، کوته و بیرز^۷، ۲۰۰۵) افزایش مهارت‌های هیجانی-عاطفی و افزایش صلاحیت‌های اجتماعی و سازگاری بیشتر و در کل افزایش سلامت روان است (راتکلیف، ونق، دوستور و هایس^۸، ۲۰۱۴).

با توجه به ضرورت و اهمیت توجه متخصصان و مسئولان آموزشی به ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان در جهت توانمندسازی و افزایش انگیزش و موفقیت تحصیلی و کاهش رفتارهای ناسازگارانه در آن‌ها، بررسی پیشینه پژوهشی بیانگر خلأ پژوهشی در خصوص بررسی اثربخشی برنامه‌ی آموزشی سازگاری اجتماعی بر متغیرهای مذکور است. لذا پژوهش حاضر باهدف بررسی اثربخشی برنامه‌ی آموزشی سازگاری اجتماعی بر ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه در شهر سقز انجام شد.

روش

1. Agbaria
2. Bachem, & Casey
3. Liran, & Miller
4. Denault, & Déry
5. Preece, & Mellor
6. Quidbach, & Hansenne
7. Lopes, Salovey, Cote, & Beers
8. Ratcliffe, Wong, Dossetor, & Hayes

پژوهش حاضر جزء تحقیقات کاربردی به شمار می‌رود و از نظر روش تحقیق یک مطالعه نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه شهر سقز در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ بود که تعداد دانش‌آموزان مورد نظر براساس اعلام نظر آموزش و پرورش شهر سقز ($N=2300$) بود و از بین داوطلبان واجد شرایط و براساس نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۳۰ نفر انتخاب شده و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و گروه کنترل (۱۵ نفر) جایگزین شدند. در نهایت گروه آزمایش تحت آموزش برنامه سازگاری اجتماعی قرار گرفت و گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. ملاک ورود به پژوهش برای گروه نمونه عبارت بود از: شرکت در جلسات آموزشی، دانش‌آموز پسر دوره دوم متوسطه بودن و توانایی در جواب دادن به پرسش‌نامه‌ها. ملاک‌های خروج از پژوهش شامل: غیبت بیش از دو جلسه در جلسات پروتکل آموزشی سازگاری اجتماعی و تمایل نداشتن به ادامه همکاری بود. در آخر با رعایت ملاحظات اخلاقی و بیان اهداف پژوهش و کسب اجازه از دانش‌آموزان شرکت‌کننده در پژوهش، رضایت آن‌ها جهت شرکت در پژوهش اخذ گردید و این اطمینان به افراد داده شد که تمام اطلاعات محرمانه هستند و برای امور پژوهشی استفاده خواهند شد؛ به منظور رعایت حریم خصوصی، نام و نام خانوادگی شرکت‌کنندگان ثبت نشد و جهت جمع‌آوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده شد.

پرسشنامه‌ی ادراک شایستگی: این ابزار توسط هارتر^۱ (۱۹۸۲) تدوین شده است. شامل ۲۸ گویه و سه مؤلفه‌ی جسمانی، عاطفی و شناختی است. بعد شناختی با ۱۵ گویه، عاطفی با ۴ گویه و جسمانی با ۹ گویه مورد ارزیابی قرار می‌گیرد (شهیم، ۲۰۰۴). گویه‌های این ابزار دارای دو گزینه متضاد است. برای مثال بعضی‌ها مدرسه را دوست دارند و بعضی‌ها مدرسه را دوست ندارند. هر گزینه دارای دو پاسخ است. در مورد من صحیح است و در مورد من صحیح نیست. گویه‌ها براساس مقیاس ۴ درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شوند. دامنه نمرات از ۰ تا ۸۴ متغیر است. گاسک، پیلکا و فیوزنسکا-کورپک^۲ (۲۰۱۴) از دو روش تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تاییدی برای بررسی روایی سازه استفاده کردند؛ و پنج عامل شایستگی شناختی، پذیرش اجتماعی، شایستگی ورزشی، ظاهر جسمانی و هدایت رفتاری را به دست آوردند. پایایی مقیاس نیز بین ۰/۷۰ تا ۰/۸۴ به دست آمد. در ایران شهیم (۲۰۰۴) روایی این ابزار را از طریق تحلیل عامل مورد بررسی قرارداد و از ضرایب آلفای کرونباخ برای تعیین پایایی استفاده کرد که ضرایب آلفا برای ابعاد شناختی، ۰/۸۹، اجتماعی ۰/۷۴، جسمانی ۰/۸۱ و کل مقیاس ۰/۹۱ بود. در پژوهش حاضر نیز پایایی از طریق روش آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۳ بدست آمد.

پرسشنامه‌ی اشتیاق تحصیلی: این مقیاس به وسیله‌ی فردریکز، بلومفیلد و پاریس^۳ (۲۰۰۴) ساخته شد و دارای ۱۵ گویه است که این گویه‌ها سه خرده مقیاس رفتاری (گویه‌های ۱ تا ۴)، عاطفی (گویه‌های ۵ تا ۱۰) و شناختی (گویه‌های ۱۱ تا ۱۵) را در میان دانش‌آموزان اندازه‌گیری می‌کند. پاسخ هر کدام از گویه‌ها دارای نمرات یک تا پنج است

1. Harter

2. Gacek, Pilecka, & Fusińska-Korpik

3. Fredrick, Blumenfeld, & Paris

(هرگز = ۱ تا همیشه = ۵). حداقل و حداکثر نمره پرسشنامه اشتیاق تحصیلی به ترتیب ۱۵ و ۷۵ است. نمره پایین تر نشان دهنده اشتیاق تحصیلی کم و نمره بالاتر نشان دهنده اشتیاق تحصیلی زیاد است. فردریکز و همکاران (۲۰۰۴) ضریب پایایی این مقیاس را ۰/۸۶ گزارش کرده‌اند. در پژوهش جوادی علمی، اسدزاده، دلاور و درتاج (۱۳۹۹) ضریب آلفای کرونباخ برای سه خرده مقیاس رفتاری، عاطفی و شناختی به ترتیب برابر ۰/۹۱/۸۷، ۰/۷۳ و ۰/۷۳ به دست آمد. در پژوهش حاضر نیز پایایی از طریق روش آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۷۷ بدست آمد.

پرسشنامه‌ی احساس تعلق به مدرسه: این پرسشنامه توسط بری، بتی و وات^۱ (۲۰۰۴) تدوین شده و شامل ۲۷ گویه است و شامل ۶ مؤلفه احساس تعلق به همسالان، حمایت معلم، احساس رعایت احترام و عدالت در مدرسه، مشارکت کردن در جامعه، ارتباط شخصی فرد با مدرسه و احساس مشارکت دانش آموز با مدرسه است که پاسخ هر کدام از گویه‌ها در مقیاس لیکرت چهارگزینه‌ای (از کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۴) است. دامنه نمرات از ۲۷ تا ۱۰۸ متغیر است. پایایی کل این پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۷ و برای مؤلفه‌های احساس حمایت معلم از دانش آموز ۰/۸۴، احساس تعلق به همسالان ۰/۸۹، احساس رعایت احترام و عدالت در مدرسه ۰/۸۹، احساس مشارکت کردن در جامعه ۰/۶۶، ارتباط شخصی فرد با مدرسه ۰/۸۴ و احساس مشارکت دانش آموز با مدرسه ۰/۹۲ بدست آمد (بری و همکاران، ۲۰۰۴). این مقیاس در ایران توسط مکیان و کلانتر کوشه (۱۳۹۴) هنجاریابی شده که روایی پرسشنامه از طریق روش تحلیل عامل اکتشافی بررسی و مقیاس شاخص کفایت نمونه‌برداری برابر با ۰/۹۰۸ بدست آمد. همچنین ضریب همبستگی پرسشنامه با پرسشنامه انگیزش هرمنس ۰/۴۴ بدست آمد که نشان‌دهنده‌ی روایی همگرا بود؛ و پایایی پرسشنامه نیز از طریق روش آلفای کرونباخ ۰/۸۸ گزارش شد. در پژوهش حاضر نیز پایایی از طریق روش آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۷۵ بدست آمد.

شیوه‌ی اجرای پژوهش: برنامه آموزش سازگاری اجتماعی (نجاری، جدیدی، مرادی و کریمی، ۱۳۹۷) به مدت ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای (هفته‌ای دو جلسه) به گروه آزمایش ارائه شد و گروه گواه هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. بسته‌ی حاضر با مطالعه یافته‌های پیشین نظری و تجربی در مورد متغیرهای مرتبط با سازگاری اجتماعی براساس متغیرهای تاب‌آوری، تفکر انتقادی و هوش هیجانی تدوین شده و پس از تدوین برنامه و پیش از اجرا جهت بررسی روایی محتوا به تأیید ده نفر از متخصصان که در زمینه روانشناسی تربیتی تخصص کافی داشتند، رسید و برنامه تأیید شده به صورت آزمایشی بر روی دانش آموزان اجرا شد و پس از اجرای آزمایشی برنامه تدوین شده ادراک از محیط مدرسه به مدت ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای (هفته‌ای دو جلسه) به گروه آزمایش ارائه شد و گروه گواه هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. روایی محتوایی در خصوص اهداف و محتوای جلسات بسته تدوین شده در پژوهش مورد تأیید واقع شد و بسته تدوین شده به صورت همه‌جانبه سازه مورد نظر را مورد سنجش قرار می‌دهد. فرآیند هر جلسه متشکل از: ۱- واریسی تکالیف جلسه قبل. ۲- آموزش مستقیم به روش سخنرانی. ۳- بحث گروهی. ۴- چالش فکری. ۵- جمع‌بندی جلسه و تکنیک‌هایی

1. Brew, Beatty, & Watt

همچون: بازسازی شناختی^۱، بازی نقش^۲، بارش فکری^۳، بررسی سود و زیان، الگوسازی^۴، داستان‌گویی و ... در طول جلسات مورد استفاده قرار گرفت (نجاری و همکاران، ۱۳۹۷). خلاصه محتوای جلسات آموزشی و فعالیت‌های انجام‌شده در گروه آزمایش در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. خلاصه جلسات آموزش برنامه‌ی سازگاری اجتماعی نجاری و همکاران (۱۳۹۷)

جلسه	موضوع	شرح مختصر
اول	معارفه و اجرای پیش‌آزمون و تعریف سازگاری	معرفی اعضاء و بیان مجدد هدف از برگزاری این دوره، خوش آمدگویی، آشنایی با آزمودنی‌ها و گفتگو در مورد برنامه گروه، اهداف و ساختار جلسات، اهمیت تکالیف خانگی و مقررات گروهی، صحبت‌های مقدماتی درباره تفکر، تفکر انتقادی، تاب‌آوری و هوش هیجانی و نقش آن در تصمیم‌گیری روزمره زندگی مقدمه کلی در مورد سازگاری اجتماعی، مشخص کردن تکالیف خانگی
دوم	تعریف هیجان و شناسایی انواع هیجان در زندگی	مبانی نظری هوش هیجانی و درک و فهم آن (برای مثال؛ روشن‌سازی مفاهیم کلیدی هیجان و هوش هیجانی)؛ شناسایی هیجان‌ها (همچون؛ شناسایی هیجان افراد از سه پنجره برانگیختگی جسمانی، واکنش‌های شناختی و نحوه‌ی عمل کردن)؛ مشخص کردن تکالیف خانگی
سوم	شیوه‌های مختلف ابراز هیجان‌ها و لزوم مدیریت هیجان‌ها در زندگی	به‌کارگیری و ابراز هیجان (برای مثال؛ چگونه هیجان‌ها را نشان می‌دهیم، ایفای نقش، استفاده از قدرت مثبت هیجان‌ها و حل مشکلات)؛ مدیریت هیجان (برای مثال؛ راهبردهای مقابله‌ای و کارآمدی آن، رشد هیجان‌های مثبت، ارتباط جسم ذهن و تمرین آرامش عضلانی) مشخص کردن تکالیف خانگی
چهارم	تعریف تاب‌آوری و معرفی خصوصیات افراد تاب‌آور	تعریف ساده‌ای از تاب‌آوری ارائه کنند، ارتباط تاب‌آوری و سلامت روان را بیان کنند. خصوصیات افراد تاب‌آور را بدانند ۱. شادی ۲. خردمندی و بینش ۳. شوخ‌طبعی ۴. همدلی ۵. کفایت‌های عقلانی ۶. هدفمندی در زندگی ۷. ثبات قدم.
پنجم	آگاهی نسبت به توانمندی‌های خود و شناخت موقعیت‌های ناخوشایند زندگی و افزایش سازگاری و تحمل در حیطه فردی	۱-تعریف ساده و روشنی از خودآگاهی ارائه دهند. ۲- مؤلفه‌های اصلی خودآگاهی را بیان کنند. ۳- نقاط ضعف و قوت خود را بشناسند. ۴- نسبت به اهدافشان خودآگاهی پیدا کنند. ۵- درنهایت به اعتمادبه‌نفس برسند. مشخص کردن تکالیف خانگی ۶- آشنایی با عوامل حمایتی داخلی و خارجی.
ششم	تقویت عزت‌نفس و ارتباط مؤثر	درک روشنی از عزت‌نفس به دست آورند. ۲- علل و عوامل مؤثر در تقویت عزت‌نفس را شناسایی کنند. ۳- به اهمیت و تأثیر عزت‌نفس در زندگی پی ببرند. ۴- ضعف‌های خود را شناسایی نموده و یک مورد از آن را برطرف کنند. ۵- در تقویت عزت‌نفس به دیگران یاری رسانند ۶- تعریف ساده و روشنی از ارتباط بیان کنند. ۷- قادر باشند با اطرافیان خود ارتباط صحیح و درستی برقرار کنند. ۸- در زندگی خود به اهمیت ارتباط پی ببرند و آن را به‌خوبی بازگو کنند. ۹- راه برقراری ارتباط را بیاموزند. مشخص کردن تکالیف خانگی

- 1.cognitive restructuring
- 2.role play
- 3.brain storming
- 4.modeling

مفهوم خشم، اضطراب و استرس را به صورت ساده بیان کنند. نشانه‌های خشم، اضطراب و استرس را نام ببرند. علل و پیامدهای خشم، اضطراب و استرس را بیان کنند. روش‌های مدیریت استرس را یاد بگیرند و بتوانند به دیگران نیز یاد بدهند. مشخص کردن تکالیف خانگی	مدیریت خشم، مدیریت اضطراب و استرس	هفتم
گفتگو در مورد راه‌های نقادانه اندیشیدن از زوایای مختلف و نقش تفکر انتقادی در زندگی و آوردن مثال‌هایی در زمینه‌های مختلف برای فهم بهتر موضوع	تعریف تفکر انتقادی و مؤلفه‌های آن	هشتم
مهارت تحلیل: شامل تجزیه و تحلیل مباحث و تجربیات، تحلیل تکالیف و سؤالات به اجزای کوچک، مشاهده شباهت‌ها و اختلاف‌ها، خلاصه کردن و یادداشت‌برداری. مهارت تفسیر: شامل مفهوم تفسیر، تفسیر تجربیات و دوباره‌سازی دیدگاه‌ها. مهارت ارزشیابی: شامل نقش ارزشیابی در رشد تفکر انتقادی، مفهوم ارزشیابی و مراحل آن، نقاط قوت و ضعف اصول قضاوت منطقی	مهارت تحلیل، تفسیر و ارزشیابی	نهم
پاسخ دادن به ابهامات دانش‌آموزان در خصوص محتوی پروتکل درمانی و جمع‌بندی و نتیجه‌گیری و اجرای پس‌آزمون	جمع‌بندی و مرور مطالب همه جلسات	دهم

یافته‌ها

میانگین و انحراف معیار سن برای کل دانش‌آموزان پسر (۳۰ دانش‌آموز) به ترتیب ۱۶/۲۳ و ۰/۶۲ بود. همچنین میانگین و انحراف معیار سن برای دانش‌آموزان پسر در گروه کنترل به ترتیب ۱۶/۰۶ و ۰/۵۹ و در گروه آزمایش به ترتیب ۱۶/۴۰ و ۰/۶۳ بود. شاخص‌های توصیفی گروه‌های آزمایش و گواه قبل و بعد از آزمایش در جدول ۲ آورده شده است. همچنین جهت بررسی تفاوت میانگین‌ها (بین پیش‌آزمون و پس‌آزمون) از آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیره استفاده شد.

جدول ۲. یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش در دو گروه آزمایش و گواه

متغیرها	گروه	تعداد	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
			میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
ادراک شایستگی	آزمایش	۱۵	۳۲/۰۰	۸/۲۳	۳۶/۸۰	۸/۲۲
	کنترل	۱۵	۳۴/۴۶	۸/۲۱	۳۴/۸۰	۷/۸۳
اشتیاق تحصیلی	آزمایش	۱۵	۲۷/۶۰	۸/۸۷	۳۲/۲۶	۸/۰۳
	کنترل	۱۵	۲۸/۸۰	۷/۷۵	۲۹/۱۳	۸/۰۴
احساس تعلق به مدرسه	آزمایش	۱۵	۳۱/۶۰	۸/۸۷	۳۵/۲۶	۷/۲۷
	کنترل	۱۵	۳۲/۸۰	۸/۰۴	۳۲/۷۳	۷/۷۵

جدول ۲ داده‌های توصیفی حاصل از متغیرهای ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه را در گروه آزمایش و گواه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون را نشان می‌دهد. به طور مشخص میانگین ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه در پیش‌آزمون در دو گروه آزمایش و گواه تقریباً برابر است اما میانگین‌ها در پس‌آزمون در گروه آزمایش نسبت به گروه گواه بیشتر است.

قبل از تحلیل استنباطی ابتدا نرمال بودن داده‌ها در متغیر ادراک شایستگی در پیش‌آزمون ($P=0/072$ و $1/420$)، پس‌آزمون ($P=0/129$ و $1/230$) و در متغیر اشتیاق تحصیلی در پیش‌آزمون ($P=0/352$ و $0/917$)، پس‌آزمون ($P=0/159$ و $1/136$) و در متغیر احساس تعلق به مدرسه در پیش‌آزمون ($P=0/326$ و $0/951$)، پس‌آزمون ($P=0/207$ و $1/065$) توسط آزمون شاپیرو ویلکز تأیید شد. برای بررسی فرض همگنی واریانس‌ها از آزمون لوین استفاده شد. با توجه به این که سطح معنی‌داری بیش از $0/05$ است. می‌توان نتیجه گرفت که همگنی واریانس‌های متغیر ادراک شایستگی ($2/839$) و $1/104$ ($P=0/104$) اشتیاق تحصیلی ($P=0/098$ و $2/920$) و احساس تعلق به مدرسه ($P=0/259$ و $1/323$) برقرار است. آزمون لوین، همگنی واریانس‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون را تأیید نموده است. همچنین مفروضه همگنی شیب رگرسیون برای متغیر ادراک شایستگی ($3/612$ و $P=0/068$) اشتیاق تحصیلی ($3/192$ و $P=0/086$) و احساس تعلق به مدرسه ($3/810$ و $P=0/062$) با سطح معنی‌داری بزرگ‌تر از $0/05$ است که می‌توان نتیجه گرفت همگنی شیب رگرسیون نیز برقرار است. به منظور بررسی مفروضه‌ی همسانی ماتریس‌های واریانس-کوواریانس از آزمون ام‌باکس استفاده شد ($M=17/23$) بنابراین $F=2/63$ و $P=0/087$ که سطح معناداری آن بزرگ‌تر از $0/05$ بوده و معنادار نبود ($P>0/05$) بنابراین مفروضه‌ی همسانی ماتریس‌های واریانس-کوواریانس نیز تأیید شد؛ بنابراین، از تجزیه و تحلیل کوواریانس چندمتغیری برای بررسی فرضیه‌های پژوهش استفاده شد.

جدول ۳. نتایج آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری مربوط به متغیرهای پژوهش

نام آزمون	مقدار	F	فرضیه DF	خطای DF	سطح معنی‌داری	اندازه اثر
اثر پیلایی	0/317	12/245	3	23	0/001	0/432
لامبدایی ویلکز	0/470	12/245	3	23	0/001	0/432
اثر هتلینگ	1/089	12/245	3	23	0/001	0/432
بزرگ‌ترین ریشه خطا	1/089	12/245	3	23	0/001	0/432

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، نتیجه‌ی تجزیه و تحلیل کوواریانس چندمتغیری حاکی از آن است که هر چهار آماره معنادار هستند. بدین ترتیب مشخص می‌گردد که ترکیب خطی متغیرهای وابسته پس از تعدیل تفاوت‌های اولیه، از متغیر مستقل تأثیر پذیرفته‌اند. به عبارت دیگر، نتایج تجزیه و تحلیل کوواریانس چندمتغیری نشان می‌دهد که مداخله‌ی برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی بر ترکیب خطی متغیرهای ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه مؤثر بوده است و تفاوت معناداری بین گروه‌ها وجود دارد؛ بنابراین، با استفاده از تجزیه و تحلیل کوواریانس تک‌متغیری به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخته می‌شود تا معلوم گردد که تفاوت مشاهده‌شده در ترکیب خطی، مربوط به کجا است.

جدول ۴. تجزیه و تحلیل کوواریانس تک‌متغیری برای مقایسه‌ی میانگین نمره‌های ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس

تعلق به مدرسه

منبع واریانس	مجموع	Df	میانگین	F	سطح	مجذور اتا
--------------	-------	----	---------	---	-----	-----------

معناداری		مجذورات		مجذورات		
۰/۴۳۸	۰/۰۰۰	۲۰/۲۹	۱۱۴۶/۹۰	۱	۱۱۴۶/۹۰	اثر پیش‌آزمون
۰/۱۴۲	۰/۰۴۸	۴/۲۹	۲۴۲/۷۱	۱	۲۴۲/۷۱	اثر گروه
			۵۸/۷۷	۲۵	۱۴۶۹/۲۹	اثر خطا
				۳۰	۲۶۸۸/۶۸	کل
۰/۴۴۱	۰/۰۰۰	۲۰/۵۳	۱۱۲۶/۷۸	۱	۱۱۲۶/۷۸	اثر پیش‌آزمون
۰/۱۴۱	۰/۰۴۹	۴/۲۸	۲۳۵/۱۰	۱	۲۳۵/۱۰	اثر گروه
			۵۷/۰۷	۲۵	۱۴۲۶/۸۵	اثر خطا
				۳۰	۲۹۳۲/۰۹	کل
۰/۴۶۶	۰/۰۰۰	۲۲/۷۱	۱۱۱۲/۸۲	۱	۱۱۱۲/۸۲	اثر پیش‌آزمون
۰/۱۵۳	۰/۰۴۰	۴/۶۸	۲۲۹/۶۴	۱	۲۲۹/۶۴	اثر گروه
			۵۰/۹۵	۲۵	۱۲۷۳/۹۴	اثر خطا
				۳۰	۲۳۹۸/۱۱	کل

براساس نتایج جدول ۴ مداخله برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی بر ادراک شایستگی ($p=۰/۰۴۸$ ، $f^2=۴/۲۹$)، اشتیاق تحصیلی ($p=۰/۰۴۹$ ، $f^2=۴/۲۸۱$) و احساس تعلق به مدرسه ($p=۰/۰۴۰$ ، $f^2=۴/۶۸$) در دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه تأثیر مثبت و معنادار داشته است و همچنین، با توجه به اندازه اثر محاسبه‌شده اتا و معنادار بودن آن می‌توان گفت که ۱۴ درصد واریانس ادراک شایستگی، ۱۴ درصد واریانس اشتیاق تحصیلی و ۱۵ درصد واریانس احساس تعلق به مدرسه به‌وسیله مداخله برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی تبیین می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان داد که برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی بر ادراک شایستگی، دانش‌آموزان پسر اثربخش است. این یافته با نتایج پژوهش‌های نجاری، خضرنژاد، خضرنژاد و قادر دوست (۱۴۰۰)، احمدپور، آرمند و نجاری (۱۳۹۹)، مام قادری، خضرنژاد، شریف‌زاده و ساتوری (۱۳۹۹)، نیک منش، کاظمی و زارع نژاد (۱۳۹۶)، نایینی، ارشدی و حاتمی زاده (۲۰۱۳) و رانکلیف، ونق، دوستور و هابیس (۲۰۱۴) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که آموزش سازگاری اجتماعی باعث افزایش ادراک شایستگی خواهد شد. پس هرچقدر فرد مهارت سازگاری اجتماعی بالاتری داشته باشد، ادراک شایستگی بیشتری را در زندگی و محیط تحصیلی تجربه خواهد کرد. در واقع ادراک شایستگی موجب افزایش سازگاری فرد با شرایط متفاوت تنش‌زا می‌گردد (بشکار، نیک منش و کهرآزئی، ۱۴۰۰). ادراک شایستگی اجتماعی حاکی از احساس توانمندی در برقراری روابط با همسالان است که این نوع از ادراک در تعامل فرد با دوستان، خانواده و همسالانش تقویت می‌شود. (خلج‌زاده و هاشمی، ۱۳۹۸). ردفیلد^۱ (۲۰۰۸) ادراک شایستگی را به‌عنوان محرکی چندبعدی که افراد را در حوزه‌های فیزیکی، اجتماعی و شناختی هدایت می‌کند، توصیف کرده است؛ که براساس این

دیدگاه ادراک شایستگی، لذت درونی که از پیشرفت و موفقیت کسب می‌شود خود منجر به افزایش تلاش برای پیشرفت و موفقیت می‌شود. درحالی‌که عدم ادراک شایستگی و نارضایتی منجر به اضطراب و کاهش سازگاری اجتماعی و عدم کوشش برای موفقیت می‌گردد. درنهایت ادراک شایستگی به فرایند آگاه شدن فرد از ویژگی‌های خویش، نوع روابط با دیگران، بازخورد نسبت به رویدادها، ظرفیت‌ها و توانایی‌های خود اشاره دارد و بر حوزه‌های مختلف شناختی، جسمانی و اجتماعی متمرکز است.

نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش برنامه سازگاری اجتماعی بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان پسر مؤثر است. یافته‌ی این پژوهش با نتایج پژوهش‌های کریمی و قصابی (۱۴۰۱)، ملاحسینی، نادى و سجادیان (۱۴۰۱) و نجاری، جدیدی، مرادی و کریمی (۱۳۹۷) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که آموزش سازگاری اجتماعی باعث افزایش اشتیاق تحصیلی خواهد شد. پس هرچقدر دانش‌آموزان سازگاری اجتماعی بالاتری داشته باشد به تبع آن اشتیاق تحصیلی بیشتری دارند. دانش‌آموزانی که از اشتیاق تحصیلی بالایی برخوردارند به قوانین محل تحصیل خود توجه و تعهد بیشتری معمولاً نشان می‌دهند و از انجام رفتارهای ناسازگارانه و نامطلوب جلوگیری و اجتناب می‌کنند و همچنین در آزمون‌ها عملکرد مثبتی از خود نشان می‌دهند (ژانک، کین و رین، ۲۰۱۸). در مقابل آن بی‌اشتیاقی به مدرسه پیامدهای منفی جدی نظیر عدم سازگاری دانش‌آموزان با یکدیگر، پیشرفت نکردن در مدرسه، تمایل به رفتارهای انحرافی و همچنین ترک تحصیل است و دانش‌آموزانی که از انگیزش و میل به پیشرفت بالایی برخوردارند، در حوزه‌های مختلف به‌ویژه در زمینه تحصیل، پشتکار و تلاش زیادی دارند و در مواجهه با مشکلات تحصیلی، تحت تأثیر هیجان‌های منفی از جمله ناامیدی قرار نگرفته و سازگاری بالاتری از خود نشان می‌دهند و با اشتیاق بالا فعالیت‌های مدرسه را دنبال می‌کنند (رشیدی، زندی، یاراحمدی و اکبری، ۱۴۰۰). اشتیاق تحصیلی در روند تحصیلی زندگی دانش‌آموز و از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌ها در مواجهه موفقیت‌آمیز با چالش‌های تحصیلی، شغلی، خانوادگی، اجتماعی که هر جوانی در مسیر رسیدن به آرزوها و اهدافش با آن مواجه می‌شود، محسوب می‌گردد و این روند خود مستلزم نوعی سازگاری است که دانش‌آموز بتواند آن را کسب کند. معمولاً دانش‌آموزانی که سازگاری اجتماعی بالایی دارند بیشتر شور و اشتیاق را در محیط‌های تحصیلی و مکان‌های آموزشی از خود نشان می‌دهند. این دانش‌آموزان به سرعت خود را با محیط تطبیق داده و بر محرک‌هایی که در رفتار آن‌ها تأثیر نامطلوب داشته، غلبه کرده و اشتیاق بالایی را در این مکان‌ها به نمایش می‌گذارند.

همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش برنامه سازگاری اجتماعی بر احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان پسر مؤثر است. یافته‌ی این پژوهش با نتایج پژوهش‌های ارسالن، آلن و رایان (۲۰۲۰) سیکریکسی و ارزن (۲۰۲۰) واحدی، فتحی آذر، ادیب و امرایی (۱۴۰۰) و حسین‌آبادی، ناستی زایی (۱۴۰۱) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که آموزش سازگاری اجتماعی باعث احساس تعلق به مدرسه خواهد شد. پس هرچقدر دانش‌آموزان سازگاری

اجتماعی بالاتری داشته باشد به تبع آن نسبت به مدرسه احساس تعلق بیشتری دارند. اگر محیط مدرسه بتواند نیازهای اصلی نوجوانان را در این سن برآورده کند باعث ایجاد تعلق خاطر یا احساس تعلق به مدرسه می‌شود. این نیازها عبارت‌اند از ثبات، افزایش موقعیت‌های استقلال فردی، فرصت‌هایی برای رقابت، مواظبت، حمایت از دانش‌آموزان، سازگاری در محیط و فضای درسی، ارتباط و تعامل با همسالان و حمایت و مراقبت از دانش‌آموزان از طرف مدرسه (نامدار، کربمی، ضیائی و عباسی، ۱۳۹۹). ارتباط مطلوب و مثبت افراد با اعضای جامعه مدرسه، میزان دل‌بستگی و تعلق افراد به اهداف گروهی و میزان دخالت افراد در فعالیت‌های اجتماعی از مهم‌ترین عناصر تعلق محسوب می‌شوند (مک نلی، نونماکر و بلوم، ۲۰۰۲). برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی از طریق آگاهی نسبت به توانمندی‌های خود و شناخت موقعیت‌های ناخوشایند زندگی و افزایش سازگاری و تحمل در حیطه فردی و روابط بین فردی به دانش‌آموز کمک می‌کند که بین خود و محیط تحصیلی تعلق و دل‌بستگی ایجاد کرده و با یادگرفتن مهارت‌های سازگاری نقاط قوت و ضعف خود را بشناسد، نسبت به اهداف خودآگاهی پیدا کند و درنهایت با کسب اعتمادبه‌نفس میزان تعلق خود را بالا ببرد. به‌طورکلی نتایج پژوهش نشان داد بین ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان در دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معناداری وجود داشت و درمجموع استفاده از بسته‌ی آموزشی سازگاری اجتماعی به‌عنوان رویکردی کارآمد و مداخله‌ای اثربخش می‌تواند بر ارتقای ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان پسر مؤثر باشد؛ بنابراین به‌کارگیری بسته‌ی آموزشی سازگاری اجتماعی به‌تنهایی یا در ترکیب با سایر برنامه‌های مداخله‌ای مربوط به دانش‌آموزان می‌تواند موجب ارتقای ادراک شایستگی، اشتیاق تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان شود.

محدودیت‌های پژوهش حاضر عبارت بودند از: تمرکز بر روی دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه شهر سقز که تعمیم‌یافته‌ها را به دانش‌آموزان دختر و سایر مقاطع تحصیلی با محدودیت همراه می‌کند. عدم وجود مرحله پیگیری به علت همکاری نکردن نمونه مورد مطالعه و همچنین وجود پاندمی بیماری کرونا در زمان اجرای پژوهش از دیگر محدودیت‌های پژوهش بود. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابهی در شهرها و جوامع آماری دیگر نیز انجام شود تا نتایج حاصل از آن در مقایسه با یافته‌های این پژوهش قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌گردد در مطالعات بعدی حتماً مرحله پیگیری نیز لحاظ شود تا روند تأثیر برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی را بتوان در طول زمان مشاهده نمود. در سطح کاربردی پیشنهاد می‌شود برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی طی کارگاهی تخصصی به مشاوران و روانشناسان حاضر در مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی آموزش و پرورش و همچنین، مشاوران مدارس جهت طراحی برنامه‌های آموزشی پیشگیرانه و بهبود دستاوردهای آموزشی آموزش داده شود.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از تمامی شرکت کنندگان در این پژوهش (دانش آموزان پسر دوره دوم متوسطه شهر سقز) و مسئولین آموزش و پرورش شهر سقز که صمیمانه ما را در انجام این پژوهش یاری کردند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

منابع

- احمدپور، روژینا؛ آرمند، محمد و نجاری، مسعود. (۱۳۹۹). اثربخشی برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی بر سرزندگی تحصیلی، هویت تحصیلی و انعطاف‌پذیری شناختی دانش‌آموزان دختر شهر بوکان. *فصلنامه علمی روانشناسی فرهنگی*، ۴(۲)، ۷۴-۹۰.
- انجمنی، سید ابراهیم و زادیونس، صیاد. (۱۳۹۵). تعیین نقش تاب‌آوری، هوش هیجانی و خودکنترلی در پیش‌بینی سازگاری دانش‌آموزان مقیم مراکز شبانه‌روزی تحت پوشش بهزیستی استان گیلان. *دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه*، اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی. *دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی*. ۹۹-۱۰۹.
- باقری، قدرت اله؛ غضنفری، احمد و نیکدل، فریبرز. (۱۳۹۸). بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه اشتیاق تحصیلی فردریکز در دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم. *فصلنامه علمی پژوهشی روان‌سنجی*، ۷(۲۸)، ۲۳-۴۲.
- بشکار، مسلم؛ نیک‌منش، زهرا و کهرازئی، فرهاد. (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش مثبت‌نگری بر ادراک شایستگی و کیفیت زندگی دانش‌آموزان. *مجله علمی پژوهان*، ۱۹(۴)، ۶۷-۵۹.
- پیری، موسی؛ شاهی، افسانه؛ برقی، عیسی. (۱۳۹۸). رابطه کیفیت تجارب یادگیری دانش‌آموزان در احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای نگرش به برنامه درسی. *مطالعات برنامه درسی*، ۱۴(۵۳)، ۵۵-۷۶.
- جوادی علمی، لیلا؛ اسدزاده، حسن؛ دلاور، علی و درتاج، فریبرز. (۱۳۹۹). مدلیابی روابط ساختاری اشتیاق تحصیلی دانشجویان براساس تدریس تحول‌آفرین، خودکارآمدی تحصیلی با میانجیگری نقش سرزندگی تحصیلی. *دو فصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۸(۱۴)، ۱-۱۹.
- حسین‌آبادی، جعفر؛ ناستی زایی، ناصر. (۱۴۰۱). اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بین فردی بر امید به تحصیل و احساس تعلق به مدرسه. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۹(۴۷)، ۳۳-۵۲.
- خرمایی، فرهاد، اکبری، عباس، صبری، مصطفی و نیرومند، حسین. (۱۳۹۷). پیش‌بینی شادکامی براساس ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با واسطه‌گری تاب‌آوری در دانش‌آموزان. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۲(۲۱)، ۶۳-۸۲.
- خلج زاده، مهدیه؛ هاشمی، نظام. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش خود شفقت‌ورزی بر ادراک شایستگی و انعطاف‌پذیری روان‌شناختی دختران بد سرپرست. *فصلنامه روانشناسی تربیتی*، ۱۵(۵۴)، ۱-۳۲.
- درستکارمقدم، حسین؛ درتاج، فریبرز؛ فرخی، نورعلی. (۱۴۰۰). نقش میانجیگری اشتیاق تحصیلی در رابطه علی سبک‌های دل‌بستگی با فرسودگی تحصیلی دانشجویان. *دوماهنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۱۲(۱)، ۱۸۵-۱۶۸.
- رشیدی، علی؛ زندی، فرزاد؛ یاراحمدی، یحیی و اکبری، مریم. (۱۴۰۰). اثربخشی برنامه آموزشی مبتنی بر اشتیاق تحصیلی بر رفتارهای خودشکن تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه ایوان. *فصلنامه روانشناسی کاربردی*، ۱۵(۱)، ۹-۲۳.
- سربی، محمدحسین؛ بقائی پور، لیلا؛ نصیری زاده، محمد جمال؛ کهدویی، سمیه. (۱۳۹۶). تدوین مدل خوش‌بینی دانش‌آموزان براساس باورهای فراشناخت و ادراک شایستگی. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۴(۲۷)، ۱۳۷-۱۶۰.

- صفار حمیدی، الناز. (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش مثبت اندیشی بر ادراک شایستگی و مهارت‌های اجتماعی کودکان بد سرپرست و بی‌سرپرست شهر رشت. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- عیسی زاده، فاطمه؛ حیدری، شیما؛ آقاجانبکلو، سوسن و صفاری نیا، مجید. (۱۳۹۸). بررسی اثربخشی طرحواره درمانی بر بهبود سازگاری اجتماعی و سرمایه روان‌شناختی در افراد دارای اختلال هویت جنسی. *پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی*، ۸(۳۸)، ۱۰۱-۱۱۶.
- عنایتی شبکلائی، مریم؛ عنایتی شبکلائی، مائده. ط (۱۴۰۰). اثربخشی درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر سازگاری اجتماعی و خود نظم دهی تحصیلی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص. *دو فصلنامه مطالعات روان‌شناختی نوجوان و جوان*، ۲(۱)، ۲۶۵-۲۵۶.
- فارسی جانی، نیلوفر؛ بشارت، محمدعلی و مقدم زاده، علی. (۱۴۰۱). پیش‌بینی سازگاری اجتماعی براساس سبک‌های دل‌بستگی و راهبردهای نظم دهی شناختی هیجان. *فصلنامه علمی پژوهشی علوم روان‌شناختی*، ۲۱(۱۰۹)، ۷۱-۸۸.
- فاروقی، پریا؛ پورشالچی، حسام؛ اسمخانی اکبری نژاد، هادی. (۱۳۹۹). نقش احساس تعلق به مدرسه در پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان. *رفاه اجتماعی*، ۲۰(۷۸)، ۲۰۰-۱۸۱.
- کریمی، جعفر و قصابی، صمد. (۱۴۰۱). اثربخشی برنامه‌ی آموزشی سازگاری اجتماعی بر دلزدگی تحصیلی و درگیری تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه شهر سقز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. مؤسسه آموزش عالی سراج، تبریز.
- مام قادری، کامران؛ خضرنژاد، علی؛ شریف‌زاده، سید شهریار و ساتوری، فاروق. (۱۳۹۹). اثربخشی برنامه‌ی سازگاری اجتماعی بر کاهش افسردگی و ارتقاء تاب‌آوری سربازان وظیفه. *نشریه علمی دانش انتظامی آذربایجان غربی*، ۱۳(۴۹)، ۶۳-۷۴.
- مکیان، راضیه، کلانتر کوشه، سید محمد. (۱۳۹۴). ویژگی‌های احساس روان‌سنجی پرسشنامه احساس تعلق به مدرسه و ارتباط آن با فرسودگی تحصیلی و انگیزه پیشرفت در میان دانش‌آموزان شهر تهران. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۵(۲)، ۱۲۰-۱۲۹.
- ملاحسینی، امیرحوشنگ؛ نادى، محمدعلی؛ سجادیان، ایلناز. (۱۴۰۱). اثربخشی آموزش رفتارهای اجتماعی مطلوب تحصیلی بر اشتیاق و پایستگی تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه دوم. *مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۱۱(۱)، ۱۴۵-۱۶۷.
- نامدار، امیر؛ کریمی، سارا؛ ضیائی، گیتی و عباسی، نازنین زهرا. (۱۳۹۹). تأثیر آموزش مشاوره تحصیلی گروهی بر احساس تعلق به مدرسه و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان. *رویش روانشناسی*، ۹(۷)، ۸۴-۷۷.
- نجاری، مسعود؛ جدیدی، هوشنگ؛ مرادی، امید و کریمی، کیومرث. (۱۳۹۷). تدوین برنامه آموزشی سازگاری اجتماعی و اثربخشی آن بر میزان قلدری دانش‌آموزان پسر. *پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی*، ۸(۲۹)، ۴۳-۵۸.
- نجاری، مسعود؛ خضرنژاد، علی؛ خضرنژاد، اسعد و قادر دوست، زینب. (۱۴۰۰). تعیین اثربخشی برنامه‌ی آموزشی سازگاری اجتماعی بر رفتارهای خودشکن تحصیلی دانش‌آموزان پسر. *راهبردهای نو در روانشناسی و علوم تربیتی*، ۴(۱۲)، ۷۴-۸۳.
- نمازی، فرحناز؛ سهرابی شگفتی، نادره. (۱۳۹۷). نقش واسطه‌گری سازگاری اجتماعی در بین الگوهای خانواده و سلامت روان نوجوانان. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۵(۲۹)، ۲۳۷-۲۵۶.
- نیک منش، زهرا؛ کاظمی، یحیی؛ زارع نژاد، زهره. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر ادراک شایستگی و کنترل خشم دانش‌آموزان. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۴(۲۷)، ۲۲۱-۲۴۳.

واحدی، شهرام؛ فتحی آذر، اسکندر؛ ادیب، یوسف؛ امرایی، عاطفه. (۱۴۰۰). مقایسه تأثیر آموزش ترغیبی، آموزش روابط اجتماعی مبتنی بر برنامه درسی پنهان و آموزش ترکیبی بر احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان دختر دوره ابتدایی مناطق محروم: مطالعه موردی شهرستان قلعه گنج. فصلنامه علمی پژوهشی علوم روان‌شناختی، ۲۰ (۱۰۳)، ۱۰۷۶-۱۰۵۵.

References

- Agbaria Q. (2020). Predictors of Personal and Social Adjustment among Israeli-Palestinian Teenagers. *Child Indicators Research*, 13:917-933.
- Alrashidi, O., Phan, H., Ngu, B. (2016). Academic Engagement: An Overview of Its Definitions, Dimensions and Major Conceptualisations. *International Education Studies*, 9(12), 41-52.
- Allen, K., Kern, M. L., Vella-Brodrick, D., Hattie, J., & Waters, L. (2018). What schools need to know about fostering school belonging: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 30(1), 1-34.
- Arslan, G., Allen, K. A., & Ryan, T. (2020). Exploring the impacts of school belonging on youth wellbeing and mental health among Turkish adolescents. *Child Indicators Research*, 1-17.
- Bachem R, Casey P. (2018). Adjustment disorder: a diagnosis whose time has come. *Journal of Affective Disorders*, 227:243-253.
- Brew, C. Beatty, B. & Watt, A. (2004). Measuring students' sense of connectedness with school. Paper presented at the Australian Association for Research in Education Annual Conference. Melbourne.
- Cho, M. H. and Cho, Y. J. (2014). Instructor scaffolding for interaction and students' academic engagement in online learning: Mediating role of perceived online class goal structures. *The Internet and Higher Education*, 52, 397-422.
- Çıkrıkçı, Ö., & Erzen, E. (2020). Academic procrastination, school attachment, and life satisfaction: a mediation model. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 1-18.
- Denault, A. S., & Déry, M. (2014). Participation in organized activities and conduct problems in elementary school: the mediating effect of social skills. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 19(1): 18-57.
- Duchesne, S., & Ratelle, C. F. (2020). Achievement goals, motivations, and social and emotional adjustment in high school: A longitudinal mediation test. *Educational Psychology*, 40(8), 1033-1051.
- Duruamaku-Dim, J. U. (2019). Perception of Counselling Services and Social Adjustment among Primary School Pupils in Calabar, Cross River State. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 1-17.
- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School Engagement: Potential of the Concept, State of the Evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59-109.
- Gacek, M., Pilecka, W., & Fusińska-Korpik, A. (2014). Psychometric properties of Self-Perception Profile for Children in a Polish sample. *Polish Journal of Applied Psychology*, 12(3), 85-104.

- Harter, S. (1982). The Perceived Competence Scale for Children. *Child Development*, 3 (52), 87-97.
- Liran BH, Miller P. (2019). The role of psychological capital in academic adjustment among university students. *Journal of Happiness Studies*, 20:51-65.
- Liu, Y., Carney, J. V., Kim, H., Hazler, R. J., & Guo, X. (2020). Victimization and students' psychological well-being: The mediating roles of hope and school connectedness. *Children and Youth Services Review*, 108, 104674.
- Lopes, P. N., Salovey, P., Cote, S. & Beers, M. (2005). Emotional regulation abilities and the quality of social interaction. *J Emotion*, 5(1): 113-118.
- McNealy, c., Nonnemaker, j., Blum, R. (2002). Promoting school connectedness: evidence from the national longitudinal study of adolescent health, *journal of school health*, 72(4), 138-146.
- Naeni, T. S., Arshadi, F. K., Hatamizadeh, N., & Bakhshi, E. (2013). The effect of social skills training on perceived competence of female adolescents with deafness. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 15(12).
- Nelson Jr, L. R., Signorella, M. L., & Botti, K. G. (2016). Accent, gender, and perceived competence. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 38(2), 166-185.
- Preece, S., & Mellor, D. (2009). Learning patterns in social skill training programs: an exploratory study. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 26(1): 87- 101.
- Quoidbach, J. & Hansenne, M. (2009). The impact of trait emotional intelligence on nursing team performance and cohesiveness. *Journal of Professional Nursing*, 25(1): 23-29.
- Ratcliffe, B., Wong, M., Dossetor, A. & Hayes, S. (2014). Teaching social- emotional skills to school-aged children with autism spectrum disorder: A treatment versus control trial in 41 mainstream schools. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 8(12): 1722-1730.
- Redfield, J. L. (2008). The influence of an educational coaching model on children's perceived competence and self-esteem (Doctoral dissertation, Capella University).
- Romera Félix, E. M., Luque González, R., Ortega Ruiz, R., Gómez Ortiz, O., & Camacho López, A. (2022). Positive peer perception, social anxiety and classroom social adjustment as risk factors in peer victimization: a multilevel study. *Psicothema*.
- Serrano, C., Murgui, S., & Andreu, Y. (2022). Improving the prediction and understanding of academic success: The role of personality facets and academic engagement. *Revista de Psicodidáctica* (English ed.), 27(1), 21-28.
- Shahim, S. (2004). Self perception of competence in Iranian children. *Psychological Reports*, 94, 872-876.
- Walker, K. W., & Pearce, M. (2014). Student engagement in one-shot library instruction. *The Journal of Academic Librarianship*, 40(3-4), 281-290.
- Zhang, Y., Qin, X., & Ren, P. (2018). Adolescents' academic engagement mediates the association between Internet addiction and academic achievement: The moderating effect of classroom achievement norm. *Computers in Human Behavior*, 89, 299-307.